

LIS LAADUKAS ITSENÄINEN SELVIYTYMINEN HANKE

22.2.2005

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

1	JOHDANTO	3
2	TUTKIMUSHANKKEEN TAUSTA	4
	2.1. LIS-hankkeen tavoite	5
	2.2. LIS-hankkeen toteutus ja tulokset	5

LÄHTEET

LIITTEET

22.2.2005

TIIVISTELMÄ

Laadukas itsenäinen selviytyminen (LIS) hankkeen yksivuotisen selvitysoosan tavoitteena oli koota tietoa tuotteista ja tuoteryhmistä, jotka mahdollistavat henkilöiden itsenäisen selviytymisen koti- ja laitospäristössä. Tavoitteena oli myös selvittää, voidaanko apuvälineiden valmistusmateriaali korvata puulla. Tarkoitus oli saada aikaan monivuotinen kehittämis- tai tutkimushanke.

Hankkeessa kerättiin tietoa kyselytutkimuksena apuvälineiden käyttäjiltä, omaisilta ja hoitajilta. Lisäksi kartoitettiin aiheeseen liittyviä tutkimuksia ja selvityksiä, osallistuttiin messuille ja seminaareihin Suomessa ja Euroopassa sekä järjestettiin seminaari, jonka teemana oli laadukas itsenäinen selviytyminen. Kootun tiedon perusteella päätettiin kahteen pilottiin. Toisessa järjestettiin omaishoitajille arkielämää tukeva atk- ja tietoverkkokoulutus sekä virkistys- ja koulutuspäivä liittyen apuvälineisiin ja niiden käyttöön. Toinen pilotti keskittyi sosionomi- ja puutekniikan insinööriopiskelijoiden suunnittelemiin käyttäjälähtöisiin apuvälineisiin sekä huonekaluihin.

Hankkeen tuloksena tehtiin ehdotus monivuotisesta jatkohankkeesta, joka tukee laadukasta itsenäistä selviytymistä. Jatkohankkeeksi esitetään tutkimushanketta yhteistyössä Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun, Chydenius-instituutin, puu- ja hyvinvointialan yritysten sekä yhdistysten kanssa. Rahoitusta haetaan vuonna 2005.

Hankkeen toteuttivat Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun Kokkolan sosiaali- ja terveysalan yksikkö sekä Ylivieskan yksikön tekniikan ja sosiaalialan toimipisteet opetusministeriön tukemana erillishankkeena.

22.2.2005

1. JOHDANTO

Laadukas itsenäinen selviytyminen –hanke oli opetusministeriön (OPM) tuella toteutettu Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun kahden yksikön, Ylivieskan yksikön tekniikan toimipisteen ja Kokkolan sosiaali- ja terveystieteiden yksikön yhteistyöhanke. Siinä selvitettiin monipuolisesti itsenäiseen selviytymiseen koti- ja laitospäristössä liittyviä esteitä ja edellytyksiä. Hanke toteutettiin ajalla 2.1.2004 – 31.12.2004.

Tässä raportissa esitellään toteutus suunnitelman mukaiset kuusi toimenpidettä ja niiden tulokset. Hankkeeseen osallistui puutekniikan ja sosionomiopiskelijoita Ylivieskan puutekniikan ja sosiaalialan koulutusohjelmista sekä sairaanhoitaja- ja sosionomiopiskelijoita Kokkolan sosiaali- ja terveystieteiden yksiköstä.

Laadukas itsenäinen selviytyminen –hankkeen ohjausryhmän muodostivat:

yksikönjohtaja Merja Joutsen-Onnela, KPAMK, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö, Kokkola
koulutusalojohtaja Leena Raudaskoski, KPAMK, sosiaalialan koulutusohjelma,
Ylivieskan yksikkö
tutkimus- ja kehitysjohtaja Antti Lauhikari, Centria, Ylivieska
tutkimus- ja kehitysjohtaja Lasse Jansson, Centria, Kokkola
projekti-insinööri Satu Pinola, Centria, Ylivieska (puoli vuotta)
projektisuunnittelija Anne Savikoski, Centria, Ylivieska (puoli vuotta)
projektipäällikkö Annu Peltoniemi, KPAMK, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö, Kokkola

22.2.2005

2. TUTKIMUSHANKKEEN TAUSTA

Hyvinvointiteknologioiden nopean kehittymisen seurauksena on syntynyt uusia markkinoita teknologia- ja palvelutuotteille, jotka täydentävät ja korvaavat perinteisiä sosiaali- ja terveyspalveluja sekä parantavat voimakkaasti sosiaali- ja terveyssektorin kustannustehokkuutta ja vaikuttavuutta. Muutoksen etenemistä nopeuttavat teollisuusmaiden väestön ikääntyminen, työikäisen väestön osuuden väheneminen, yleinen vaurastuminen sekä hyvinvointitietoisuuden lisääntyminen. Uusilla hyvinvointiteknologiatuotteilla ja uusilla palvelutuotteilla voidaan edistää ja tukea henkilökohtaista terveydenhallintaa ja itsenäistä elämistä sekä parantaa elämisen laatua. Markkinat ovat kehittymässä ja maailmassa ollaan reagoimassa tähän muutokseen.

Laadukas itsenäinen selviytyminen (LIS) on Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun (KPAMK) monialainen tutkimuksen ja kehittämistoiminnan keihäänkärki, jonka perusta on ammattikorkeakoulun vuoden 2003 alussa julkistetussa teknologiastrategiassa. Keihäänkärki on osa monitieteistä hyvinvointiteknologiaa, siinä puuteknologia yhdistetään sosiaali- ja terveysalan osaamiseen. Keihäänkärki keskittyy puusta joko kokonaan tai osittain tehtyjen huonekalujen ja apuvälineiden suunnitteluun, testaukseen, kehittämiseen, tuotantoon ja markkinointiin sekä esteettisyyden huomioimiseen. Myös ympäristökysymykset ovat materiaalivalintoihin liittyvinä tutkimuskohteina. Hankkeen ensimmäinen vuosi, selvitysosa on toteutettu OPM:n erillishankerahoituksen avulla. Hankkeen tuote- ja markkinointivaiheelle on haettu jatkorahoitusta FinnWell – Terveystuotannon teknologiaohjelmasta 2004 - 2009.

22.2.2005

2.1. LIS-hankkeen tavoite

Tämän selvityshankkeen tavoitteena oli koota tietoa, mitkä ovat ne tuotteet, tuoteryhmät ja toiminta, joita jatkohankkeessa kehitetään. Selvityshankkeen tuloksena syntyi monivuotisen jatkoprojektin tutkimushankesuunnitelma, joka jätetään rahoittajalle määraikaan mennessä.

2.2. LIS-hankkeen toteutus ja tulokset

Vuonna 2004 selvityshankkeessa toteutettiin seuraavat toimenpiteet:

- 1) Koottiin olemassa oleva tieto kotona asuvien ikääntyneiden, liikuntaesteisten, pitkäaikaissairaiden, omaishoitajien ja hoitohenkilöstön tarpeista sekä näihin liittyvistä projekteista.**

Tulos:

Stakesin tilastoista, mm. Apudata, voitiin selvittää apuvälineyritykset ja maahantuojat Suomessa. Selvitettiin aiheeseen liittyviä tutkimuksia eri tahoilta. Julkaisijoita ovat olleet Stakes, Sosiaali- ja terveysministeriö (STM), Oulun yliopisto, Vanhustyön Keskusliitto, Suomen Eduskunta, Kehitysvammaliitto ja Yläsavon Instituutti. Erilaisia hankkeita ikääntyneiden, vammaisten ja pitkäaikaissairaiden selviytymisestä 1990 - 2000 lukujen kuluessa ovat toteuttaneet Stakes, Lahden amk, Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto sekä tutkimus ja kehittämisprojekteja mm. Ikäinstituutti, Future Home institute ja Chydenius-instituutti, Pirkanmaan ammattikorkeakoulu ja Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Tuotekehittelyyn ja asuinympäristöön liittyviä hankkeita on rahoitettu enimmäkseen Tekes rahoituksella. Itsenäisen Suoriutumisen Innovaatiokeskuksen ISAAK – kehittämiskeskus toteuttaa 2002 – 2006 Joensuun seudun aluekeskusohjelmassa erilaisia hankkeita, joilla tuetaan itsenäistä suoriutumista.

22.2.2005

2) Täydennettiin koottua tietoa haastatteluin ja kyselyin

Tulos:

Laadittiin kysely käyttäen apuna aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja tutkimuksia. Ohjausryhmä arvioi ja hyväksyi kyselyn ennen toteutusta. Kyselyn tekemiselle anottiin lupa terveyskeskuskuntayhtymien vastuuhenkilöiltä, joita edustivat lähinnä johtavat hoitajat. Haastateltavat olivat kotisairaanhoidon asiakkaita ja henkilöstöä. Opiskelijat suorittivat kyselyn yhteensä 150 henkilölle Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun toimialueella siten, että 75 kyselyä toteutettiin Vieskan terveyskeskuskuntayhtymässä ja 75 Kokkolan seudun, Perhonjokilaakson ja Lestijokilaakson terveyskeskuskuntayhtymissä sekä yksityissektorilla.

Kyselyn tulos:

Kyselyyn vastasi 100 henkilöä, joista 51 oli apuvälineiden käyttäjiä, 41 heidän omaisiin ja kahdeksan henkilöstöön kuuluvia. Vastausprosentti oli 67 %. Omaisten ja henkilöstön vastauksissa ei ollut merkittäviä eroja. Suurin osa asiakkaista ilmoitti terveydentilansa tyydyttäväksi ja he kokivat joko enimmäkseen tai silloin tällöin olevansa iloisia ja tyytyväisiä elämäänsä. Toimintakyvyn kannalta kyselyyn vastanneet kokivat terveytensä melko riittämättömäksi.

Asunto-oloja selvitettäessä puolet kyselyyn vastanneista ilmoitti asuvansa joko omakotitalossa tai palvelutalossa. Omistus- ja vuokra-asunnot olivat myös yleisiä asumismuotoja. Enemmistö kyselyyn vastanneista oli tyytyväisiä nykyiseen asuntoonsa, johon oli tehty muutostöitä mm. laittamalla kädensijoja, asentamalla hätäkutsu, korottamalla vuodetta, poistamalla kynnyksiä jne. Muut muutostyöt liittyivät wc-tiloihin, oviin, pesuhuoneeseen, saunaan ja keittiöön. Vastanneista 20 % tarvitsisi edellä mainittuja korjauksia ja parannuksia, jotta voisi jatkossakin asua asunnossaan.

22.2.2005

Apuvälineiden käyttäjistä 97 % käyttää apuvälinettä liikkumiseen. Suurin osa näistä apuvälineistä oli valmistettu metallista ja muovista ja niitä pidettiin liian kylminä. Myös hiilikuitu, kumi, puu ja nahka mainittiin materiaaleina. Myös näkemiseen, peseytymiseen ja kuulemiseen käytettiin apuvälineitä. Joidenkin apuvälineiden kohdalla muotoilu koettiin ongelmalliseksi.

3) Järjestettiin seminaari puu- ja hyvinvointialan yrittäjille, toimialueen kaupunkien ja kuntien päättäjille sekä kaikille aiheesta kiinnostuneille Kokkolassa 22.4.2004. Esiteltiin hanke KPAMK:n henkilöstöpäivässä 1.6.2004.

Tulos:

Laadukas itsenäinen selviytyminen, LIS –seminaarissa 22.4.2004 esiteltiin tutkimuksia ja meneillään olevia hankkeita. Luennoijina olivat Tuula Hurnasti, Stakes, apuvälinetutkimuksesta, Anne Wasen, Helsingin kaupungin terveysvirasto, Toimiva Koti –esittely, Heikki Piirainen, Tulevaisuuden senioriasuminen, Oulun yliopisto ja Hilikka Tervaskari, Stakes, Ikäihmisten itsenäinen asuminen ja hyvinvointikeskushanke Japanin Sendaihin.

Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun henkilöstöpäivässä esiteltiin meneillään olevia merkittäviä hankkeita. LIS-hanke oli yksi päivän esityksen aiheista.

Hankkeesta saatiin idea Kokkolaan suunnitteilla olevan Merikokkola – asuntomessualueen suunnittelu- ja toteutuskumppanuudesta vuodelle 2011.

22.2.2005

4) Kartoitettiin kansainvälisiä yhteyksiä hyväksi käyttäen itsenäistä selviytymistä helpottavat tuotteet ja niitä valmistavat yritykset.

Tulos:

Tiedonhaun lisäksi osallistuttiin messutapahtumiin. Hannoverin Altenpflege messuilla 16. – 19.2.2004 pääasiallinen tieto oli se, että pesutilojen pintamateriaaleissa ja apuvälineissä puun käyttö oli vähäistä. TerveSos –messutapahtumassa 25. – 26.5.2004 Espoon Dipolissa oli esillä yrityksiä, yhteisöjä, sosiaali- ja terveystalouden oppilaitoksia ja hoito-organisaatioita eri puolilta maata. Esitteet ja luentotiivistelmät selkiyttivät jatkohankkeen suuntaamista ikääntyneiden terveyteen ja toimintakykyisyyteen ja sitä tukeviin tuotteisiin ja palveluihin. Projektisuunnittelija osallistui sosionomiopiskelijaryhmän kanssa 23. - 24.9.2004 Hyvä ikä 2004 – messuille, jotka järjestettiin Tampereella. Espoon Otaniemessä oli Finnish Wellbeing Centerin organisoima Ikääntyvien itsenäisen elämän edistäminen –seminaari 12.10.2004. Hyvinvointisektorin kehittämissuunnitelmat ja –rahoitus tilaisuuteen osallistuttiin 18.10.2004, tilaisuus oli Tekesin organisoima ja järjestettiin myös Espoon Dipolissa.

Puutekniikan koulutusohjelman Design with Engineering opintojakson teema liitettiin syksyllä 2004 myös laadukkaaseen itsenäiseen selviytymiseen. Opintojakso toteutettiin yhdessä London Metropolitan Universityn huonekalusuunnitteluun osaston kanssa. Toteutus oli kaksiosainen. Tuotesuunnittelu tapahtui Lontoossa viikolla 45 (1. – 5.11.) ja valmistus Ylivieskassa viikolla 49 (29.11. – 3.12.). Lontoon intensiiviopintoihin osallistui puutekniikan opiskelijaryhmä (8 henkilöä) ohjaajina projektisuunnittelija Anne Savikoski ja puutekniikan yliopettaja Kaija Arhio.

Suunnittelussa aiheeksi valittiin sauna- ja pesuhuoneympäristössä selviytymistä helpottavat tuotteet, joista toteutettavaksi valittiin lauteen tukikaiderakenne. Tuotteen pro-

22.2.2005

tomallia kokeiltiin Ylivieskan tekniikan toimipisteen saunaan. Saunaympäristöön liittyvien tuotteiden suunnittelussa yhteistyötä jatketaan.

5) Hankkeessa kartoitettiin KPAMKn toimialueen puu- ja hyvinvointialan yrityksiä ja selvitettiin kiinnostus hankkeeseen osallistumisesta.

Tulos:

Tiedonhakuna kartoitettiin Suomen huonekaluyritykset ja selvitettiin Keski-Pohjanmaalla toimivat puu- ja huonekalualan yritykset. Hankkeessa päädyttiin edellä olevien selvitysten perusteella kehittää keinutuoli, jonka avulla voitaisiin testata henkilön tasapainoa ja mahdollisesti parantaa sitä tietyn kuntoutusohjelman mukaan. Tähän liittyen otettiin yhteyttä keinutuoleja valmistavaan yritykseen Eimi Kaluste Oy. Muita hankkeesta kiinnostuneita hyvinvointi- tai puualan yrityksiä, joihin otettiin yhteyttä, olivat keittiö- ja kylpyhuonekalusteita valmistava Topi Kalustaja Oy, Physio Medical, Kalajoen Diakonaatti Oy

Aiemmin tasapainotutkimusta tehneenä myös Chydenius-instituutti osoitti kiinnostusta tutkimusyhteistyöhön. Lisäksi kiinnostusta tutkimukseen osoittivat Oulaisten kaupunki (Wellness House –projekti) Parkinsonin keskusliitto sekä Keski-Pohjanmaan keskussairaalan neurofysiologi.

6) Hankkeessa toteutettiin pilotteja jatkohankkeen suunnittelemiseksi

Tulos:

Ylivieskan yksikön puutekniikan opiskelijoiden ja CENTRIAn puutuotelaboratorion avulla on hankkeessa toteutettu kaksi tuotesuunnittelun "pilottia".

22.2.2005

Pilotti A. "KEINUTUOLI"

Ikääntyvien henkilöiden tasapainon hallintaa voidaan parantaa erilaisella tasapainoharjoittelulla. Perinteinen keinutuoli on tässä osoittautunut hyväksi "harjoitusvälineeksi". Keinuminen, jossa liike suuntautuu eteen- ja taaksepäin parantaa sekä lihaskuntoa että tasapainoa. Mahdollinen sivuttaisliike saattaisi edelleen tehostaa vaikutusta. Tasapainon hallinta on esteettömän ympäristön ohella tärkeä turvallisuuteen ja siten itsenäiseen selviytymiseen positiivisesti vaikuttava tekijä.

Tuotepilottina kokeiltiin keinutuoli-ideaa siten, että valmiiseen tuoliin suunniteltiin liikkeen mahdollistava mekanismi. Tätä tuolia testataan käyttäjillä. Mekanismin suojausta silmällä pitäen tehtiin myös alustava patenttihakua.

Pilotti B. PUUTUOTTEIDEN TUOTESUUNNITTELUN OPINTOJAKSO

Tuotesuunnittelun opintojaksolle syksyllä 2004 ovat osallistuneet puutekniikan insinööriopiskelijat ja sosionomiopiskelijat. Projektimuotoinen tuotesuunnittelun toteutus tuotti viisi tuoteidea, joista osasta on valmistettu myös prototyyppi. Ideoinnissa tärkeä rooli on ollut käyttäjälähtöisellä tuotesuunnittelulla, johon eväitä on saatu mm. vammaisneuvoston henkilöiden ja Kotikartanon kautta.

Valmiiksi protoiksi asti valmistettiin kaksi tuotetta, joista toinen on halvaantuneen henkilön itsenäistä elämistä tukeva pöytäratkaisu. Pöytä mahdollistaa sen, että tarvittavat tavarat saadaan tarpeeksi lähelle henkilöä esimerkiksi sohvalta istuessa. Markkinoilla oleva valikoima ns. apuvälineitä (apupöytiä ym.) on yleensä muovista ja metallista valmistettuja ja siten "laitosmaisia". Tämän huonekaluksi tehdyn apuvälineen avulla myös yksin kotona päivisin oleva henkilö pärjää eikä omaisten tarvitse pelätä henkilön kaatuvan lähtiessään hakemaan tavaroita, jotka nyt ovat käden ulottuvilla. Pöydän jalkaratkaisu mahdollistaa että sen saa tarpeeksi lähelle sohva. Tuote soveltuu myös pyörätuolin käyttäjille. Pöytä on koekäytössä Nivalan terveyskeskuksen vuodeosastolla.

22.2.2005

Toinen tuote on Kotikartanon asuntoon soveltuva kynnysluiska. Suunnittelussa korostui käyttäjälähtöisyys. Vieraillessaan Kotikartanossa erään asukkaan asunnossa opiskelijaryhmä havaitsi, ettei itsenäinen kulkeminen omalle takapihalle ollut mahdollista huonosti liikkuvalla korkean pudotuksen ja hankalan kynnyksen vuoksi. Ryhmä suunnitteli itsenäisen ulospääsyn mahdollistavan helposti paikoilleen asennettavan kynnysluiskan, joka lahjoitettiin Kotikartanon käyttöön.

Kokkolan sosiaali- ja terveystieteiden sosionomiopiskelijat järjestivät Invalidisäätiön Trullewin Lomakylässä kokkolalaisille omaishoitajille suunnatun arkielämää tukevan atk- ja tietoverkkokoulutuksen 15.11.2004. Samoin omaishoitajille ja heidän hoidettaville läheisilleen järjestettiin leiripäivä 17.11.2004. Leiripäivän teemana oli virkistymisen ja voimaantumisen lomassa muistiin liittyviä asiantuntijaluentoja sekä apuväline esittelyjä ja käyttöopetusta.

Hankkeen kokonaisbudjetti oli 83 500 €, josta opetusministeriö rahoitti 50 000 €, yksityisen rahoituksen osuus oli 5 000 € ja ammattikorkeakoulun omarahoitusosuus oli 28 500 €.

22.2.2005

LÄHTEET

LIITTEET

Liite 1	Hankkeen esite
Liite 2	LIS-seminaariohjelma